

Universitätsbibliothek Wuppertal

Hugonis Grotii De Jure Belli Ac Pacis Libri Tres

Grotius, Hugo

Hagae Comitis, 1680

Prolegomena

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-868](#)

fusi sanguini.
Ita fiet, ut
, in poste-
fectissimo
sit maxi-
re audent
tis ubique
& Ecclesiis
arbitrium
ide Chri-
tur. Per-
unc spem
um pacif-
e Britan-
o Sororis
gotium,
odiis in-
nisi
despe-
rare justa,
um hac
Maje-

IN TRES LIBROS
DE JURE BELLI AC PACIS
PROLEGOMENA.

1. **B**us civile, sive Romanum sive quod cuique patrum est, aut illustrare commentariis aut contractum ob oculos ponere aggressi sunt multi. at jus illud quod Gentium, inter populos plures aut populorum rectores intercedit, sive ab ipsa natura profectum, aut divinis constitutum legibus, sive moribus & pacto tacito introductum, attingerunt pauci, universum ac certo ordine tractavit haec tenus nemo: cum tamen id fieri interfuerit humani generis.

2. Verum enim Cicero praestabilicm hanc dixit scientiam, in scedula, pactionibus, conditionibus populorum, regum exterarum. que nationum, in omni denique belli jure & pacis. Et Euripides *Belli & pacis.* hanc scientiam rerum divinarum & humanarum cognitioni præponit; sic enim Theonoen compellari facit:

Nam turpe id esset, cum scias hominum ac Deum.

Quod est erique, justa te hanc cognoscere.

3. Atque eo magis necessaria est hæc opera, quod & nostro saeculo non defunt & olim non defuerunt qui hanc juris partem ita contemnerent quasi nihil ejus præter inane nomen existeret. In omnium ferme ore est Euphemii dictum * apud Thucydidem, Regi aut civitati imperium habenti nihil injustum quod uile: cui simile illud, in summa fortuna id æquius quod validius; & rempublicam sine injuria geri non posse. Accedit, quod quæ inter populos aut reges incident controversiae ferme Martem habent arbitrium. Est autem non vulgi tantum hæc opinio bellum ab omni iure abesse longissime, sed & viris doctis ac prudentibus sæpe dicta excidunt quæ ralem opinionem foveant. Nihil enim frequentius quam opposita inter se, jus & arma. Nam & Ennius dixit:

Nos

*Nullam
quibuslam,
nisi Uxie.*

Annotation ad Prolegomena.

3. **A** Paul Thucydidem] Verba sunt lib. vi. Αὐτὸι δὲ τυχόντων οὐ πολὺς αρχεῖος ἔχειν εἰδέναι ἀλογούσι, τι ξυντέλειν. Idem sensus libro v, ubi Athenienses præpotentes eo tempore, si Melios alloquuntur: οὐ δικαίως, τοῦτο εἰ τοις αἰδημονεῖσι λέγει στοιχεῖ.

τοις διάγυνε κείνης. Συντάξει διανοιαὶ περισσεύσει, καὶ οἱ δοκιμεῖσον: *Justa humana ratione cœseri, que pars necessitas indicit: ceterum quæ fieri possunt ea fieri à valdioribus, ab infirmioribus tolerari.*

4. 50

*Non ex jure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt.*

Et Horatius ferociam Achillis sic describit :

Iura negat sibi nata, nihil non arrogat armis.

& alius alium cum bellum ordiretur sic loquentem inducit :

Hic pacem temerataque iura relinquo.

Antigonus senex irrisit hominem qui sibi urbes alienas oppugnanti commentarium de iustitia adferrebat. Et Marius negabat præ armorum strepitu leges * à se posse exaudiri. Ipse ille oris tam verecundi Pompejus, ausus est dicere : * *Armatus leges ut cogitem ?*

4. In Christianis scriptoribus plurima ejus sensus occurunt : pro multis unum Tertulliani sufficiat : *Dolus, asperitas, injusititia, propria negotia prætoriorum.* Qui ita sentiunt, dubium non est quin opolituri sint nobis illud ex Comedia :

Incerta haec si tu postules.

Ratione certa facere, nihil plus agas.

Quam si des operam ut cum ratione insanias.

*Jus esse
affirmatum,
contra*

*Carneadis
Objectiones.*

5. Cum vero frustra de jure suscipiatur disputatio si ipsum jus nullum, & ad commendandum & ad præmuniendum opus nostrum pertinebit nunc gravissimum errorem breviter refelli. Cæterum ne cum turba nobis res sit, demus ei advocatum. Et quem potius quam Carneadem, qui ad id pervenerat, quod Academæ suæ summi erat, ut pro falso non minus quam pro vero vires eloquentiae posset intendere ? Is ergo cum suscepisset iustitiam, hujus præcipue de qua nunc agimus, oppugnationem, nullum invenit argumentum validius isto : *jura sibi homines utilitate sanxisse varia pro moribus, & apud eosdem pro temporibus saepè mutata.* jus autem naturale esse nullum : omnes enim & homines & alias animantes ad utilitates suas natura ducent ferri : proinde aut nullam esse iustitiam ; aut si sit aliqua, sumمام esse stultitiam, quoniam sibi noceat alienis commodis consulens.

Naturale,

6. Verum quod hic dicit Philosophus, & sequitur Poëta,

Nec natura posset justo secernere iniquum :

ad-

*A se posse exaudiri] Apud Plutar-
chum Lysander macharam ostendens : ὁ τεων περιτον βέλτιστα τεῖ-
χος οὐδὲ διατάχει. Hanc qui habet, is
optime de terrarum finibus disputat. A-
pud eundem Cæsar: & αὐτὸν ὡφελεί-
ται νόμου καὶ οὐκέτι εἴρη : Non idem esse
tempus armorum quod legum. Seneca
quattro de beneficiis capite XXXVI II.
Multi interim reges, in bello præser-
tim, operis oculis donant. non suffi-
cit huma iustus unus tot armatis cupidi-*

*tatibus : non potest quisquam eodem
tempore & bonum virum & bounum dis-
cem agere.*

*Armatus leges ut cogitem ?] Plu-
tarctus hanc sententiam Pompeji ad
Mamertingos sic enuntiat : οὐδέποτε
διανύειν υπερβολής. Σον νόμος εἰ-
ραγάδον είτε, Non desinetis nobis ho-
minibus gladiis accinctis leges recitare.
Curtius libr. ix: Adeo etiam natura
iura bellum in contrarium veritatis.*

6. OI-

PROLEGOMENA. III

admitti omnino non debet, nam homo animans quidem est, sed eximium animans, multoque longius distans à cæteris omniibus quam cæterorum genera inter se distant: cui rei testimonium perhibent multæ actiones humani generis propriæ. Inter hæc autem quæ homini sunt propria est appetitus societatis, id est communitatis non qualisunque sed tranquillæ, & pro sui intellectus modo ordinatae, cum his qui sibi sunt generis: quam * οἰκεῖον Stoici appellabant. Quod ergo dicitur natura quodque animal ad suas tantum utilitates terri, ita universe sumum concedi non debet.

7. Nam & cæterarum animantium quedam utilitatum suarum studium, parim factuum suorum partim aliorum sibi congenerum respectu, aliquatenus temperant: quod in illis quidem procedere credimus ex principio aliquo intelligentiæ extrinseco, quia circa actus alios, istis neutiquam difficiliores, par intelligentia in illis non appetit. Idemque de infantibus dicendum, in quibus ante o-

mnenem

6. Οἰκεῖον Stoici appellabant] Chrysostomus ad Romanos Homilia XXXI. ἐγέρθη τὸ φυτεύμα της μητὸς ἀπὸ τῆς οἰκεῖον, λόγῳ θεοῖς μηδὲ πλάνης κατέβη. Habetum naturā homines cum hominibus societatem, quidvis cum tale quid inter se & feri habeant? Vide eundem capite primo ad Ephesios, ubi à natura nobis data docet ad virtutem femina. Marcus Antonius Imperator summe Philosopher: ὅτι τὸ μορφὴν τετταρακοντάρην πάντας δέσπους. ὁ εὐτὸς ἔργον, ὁ τὸ κείμενον τὸ ορθοῦν τὸν τὸ καρτερὸν τὸν αὐτοῦ; Prudens patuit ad societatem nos genitos. Nonne in aperto est deteriora esse meliorum causa, meliora vero alterum alterius causa?

7. Aliquatenus temperant] Vetus est proverbium, Causa caninam non est. Juvenalis;

Tigris agit rabida cum tigride pacem:

Parcit cognatis maculis fera.

Est locus Philonis egregius ad Decalogi præceptum quintum, quem Græce qui volerit legat. Ego enim, quia longior est, semel, id est Latine, hic ponam: Imitantes saltem mortuum animantium estote, homines. Beneficio rōiem rependere illa edicta non erunt. Canes domus defensiones sunt: quin

& pro heris moriantur: si quod fabito periculum eas contigerit. Dicuntur & canum illi qui greges comitantur prædere pecora, depugnantes ad mortem usque, ut pastores illas præstent. Nonne inter facta fœdissimum est, in refrenda gratia vincit hominem à canis militissimum animal à ferociissimo? quid si à terrestribus onfatis edocentur, transeamus ad natum colorem, aëris viatricem, ut velinde discamus, quod operatur. Cicinnarum senes in midis manent, volare invalidae. Harum faboles per omnes, prepe sic dixerim, terram mariaque solitane, nūdum undique parentibus querentes; illa pro atatis merito fruuntur quiete, verum copia, delicia etiam: he vero itineris molestias solantur pietatis conscientia & expeditatione, pars olim, ubi semuerint, aīsa proles atque ita legitimato tempore debitas per foliis necissarium, quid accepere redentes, neque enim ab aliis alimenta habere possunt, aut initio vita parva exsunt, aut natura grandes in vita exitu, quapropter nem alio quam natura magistro didicerunt educere sensus, educere & ipse cum tenera essent. Nonne vero hac ubi audiunt, habent cur se præ pudore abscondant, qui parentum curam non habent, atque eos negligunt, quos aut seces aut præ cæteris sublevare

mnen disciplinam ostendit se ad bene aliis faciendum propensio quædam, prudenter à Plutarcho observata: sicut & in ea aetate misericordia sponte prorumpit. Homini vero perfectæ ætatis, cum circa similia similiter agere norit * cum societatis appetitu excellente, cuius peculiare solus inter animantes instrumentum habet sermonem, inesse etiam facultatem sciendi agendique, secundum generalia præcepta, par est intelligi, cui quæ conveniunt ea jam sunt non omnium quidem animantium, sed humanæ naturæ congruentia.

8. Hæc vero quam rudi modo jam expressimus * societatis custodia, humano intellectui conveniens, fons est ejus juris quod proprii tali nomine appellatur: * quo pertinent alieni abstinentia,

& si

Hominis
proprium
Sociale:
propre
strictè di-
ctum.

lectare debuerant, praesertim cum id facientes non tam datari sint quippe, quam id quod debent reddituri? Nihil enim est liberis proprium quod non parentum sit prius, qui aut de suo dedernerit, aut acquirendi præbuerunt causas. De columbarum cura eximia circa factus suis vide Porphyrius de non eu animalium tertio. De scarorum & saurorum pro locis Cassiodorum xi, 40.

Cum societas appetitu excellente] M. Antoninus libro IX: ὁ δύο γεωργοὶ Βαρζαντῖος πέμπου. Homo in id natura est bene ut alius faciat. item: Δέσποινος δέσποι τις δὲ γάδες τι μανεύει γαδεσινούτωνδην, οὐ περ δέσποινον ἀνθρώπον ἀπεξαρθεῖσον. Facilius reperiatur quis terræ aliiquid ad terram se nonferens, quam hominem ab humano genere abscissum. Libro x: εἴ τοι λογικὸν δύος καὶ πολιτικὸν, quod ratione uitum, necessario & cetera appetit. Nicetas Choniates: ἐπειγόντοι πόσιν οὐδέν τινί τινι εργάσιον τοῦτο τὰ οἰκεῖα συντελεῖσαν. Natura insculpsit inservitque nobis animi consensionem cum iis que cognata sunt nobis. Adeo Augustinum de doctrina Christiana libro III. c. 14.

8. Societas custodia humani intellectui conveniens] Seneca IV de Beneficiis cap. XVI: Ut scias per se expetendam esse grati animi afflictionem, per se fugiendas esse, ingravatum esse, quoniam nihil aque concordiam humani generis dissecat ac distractabit, quam hæc vitium,

Nam quo alio tuti sumus, quam quod mutuus juvamus officiis & hoc uno instructione vita, contra incursionses suavitatis munitor est, beneficiorum commercio. Fac nos singulos, quid sumus & præda animalium & victimæ ac vilissimum & facilissimum sanguis: quoniam cetera animalibus in tutelam sui sati virium est. Quacumque vaga nascuntur, & actura vitam segregem, armata sunt: hominem imbecillitas cingit: non ungulatum vis, non dentium, terribilis ceteris fecit. duas res dedit, quae illam, obnoxiam ceteris, validissimum facerent, rationem & societatem. itaque qui par esse nulli posset si dividetur, rersus positur. Societas illi dominium omnium animalium dedit: Societas terra genitum in aliena nature transmisit imperium, & dominari etiam in mari iustit. Hec morborum impetus aevit, senectuti administracula prospexit, salutis contra dolores dedit: hac series nos facit, quod licet contra fortunam advenire. Hanc tolle, & unitatem generis humani, qua vita susinetur, scindes. Tollitur autem, si efficies ut ingratus animus non per se existans sit.

Quo pertinent alieni abstinentia] Porphyrius de non eu animalium tertio: οὐ διαποτῶν εἰ τοῦ ἀριτεροῦ καὶ αἰλακοῦ τετραπόδιον μη βλάπτοντο. Iustitia in eo sita est ut abstineat necesse noceat.

Prae-

PROLEGOMENA

v

Si si quid alieni habeamus aut lucri inde fecerimus restitutio, pro-
missorum implendorum obligatio, damni culpa dati reparatio, &
poena inter homines meritum.

9. Ab hac juris significatione fluxit altera largior: quia enim ho-
mo supra ceteras animantes non tantum vim obtinet socialem de-
qua diximus, sed & judicium ad aestimanda quæ delectant aut no-
cent, non praesentia tantum sed & futura, & quæ in utrumvis pos-
sunt ducere; pro humano intellectus modo etiam in his judiciis
recte conformatum sequi, neque metu, aut voluptatis presentis
illecebra corrumphi, aut temerario rapi impetu, conveniens esse
humane naturæ, & quod tali judicio plane repugnat, etiam con-
tra jus naturæ, humane scilicet, esse intelligitur.

10. Atque hoc etiam pertinet in his quæ cuique homini aut coetui *Imp. proprie
& laxiss.*
præpria sunt clariendis * prudens dispensatio, ut quæ nunc sapien-
tiorem minus sapienti, nunc propinquum extraneo, nunc paupe-
rem diviti, prout actus cujusque, & rei natura fert, preponit:
quam juris proprie stricteque dicti partem jam olim multi faciunt,
cum tamen jus illud proprie nominatum diversam longe naturam
habeat, in eo positam ut quæ jam sunt alterius alteri permittantur,
aut impleantur.

11. Et haec quidem quæ jam diximus locum aliquem haberent,
etiam si daremus, quod sine summo scelere dari nequit, non esse
Deum, aut non curari ab eo negotia humana: cuius contrarium
cum nobis partim ratio partim traditio perpetua infeverint; confir-
ment vero & argumenta multa & miracula ab omnibus factulis te-
stata, sequitur, jam ipsi Deo, ut opifici & cui nos nostraque omnia
debeamus, sine exceptione parendum nobis esse, præcipue cum is
se multis modis & optimum & potentissimum ostenderit, ita ut sibi
obedientibus præmia reddere maxima, etiam æterna quippe æter-
nus ipse, possit, & voluisse credi debeat, multoque magis si id
disertis verbis promiserit: quod Christiani indubitate testimonio-
rum fide convicti credimus.

12. Et haec jam alia juris origo est præter illam naturalem, ve- *2. Voluntas
riuum.
I. Discri-
num,*
niens scilicet * ex libera Dei voluntate, cui nos subjici debere intel-
lectus ipse noster nobis irrefragabiliter dicitat. Sed & illud ipsum de
quo egimus naturale jus, sive illud sociale, sive quod laxius ita di-
citur, quamquam ex principiis homini internis profluit, * Deo
tamen ascribi merito potest, quia ut talia principia in nobis existe-
rent

*Prudens dispensatio, ut quæ nunc
sapientiorem minus sapienti, nunc pro-
pinguum extraneo, nunc pauperem di-
viti, prout actus cujusque & rei natura
fert, preponit.] Agit hoc de te Am-
brosius libro priquo de officiis,*

*Ex libera Dei voluntate] Inde M.
Antonino judice libro ii: b dixit
auctor: qui injuste agit, impius est.*

*Dico tamen ascribi merito potest]
Chrysostomus ad Corinthios xi: 27
etiam i epheso vlii 26: sicut ergo o. j. d.

rent ipse voluit: quo sensu Chrysippus & Stoici dicebant, juris originem non aliunde petendam quam ab ipso Jove, *à quo Jovis nomine jus Latinis dicitum probabiliter dici potest.

13. Accedit, quod illa quoque ipsa principia Deus datis legibus magis conspicua fecit, etiam iis quibus imbecillior est ad ratiocinandum vis animi, & in diversa trahentes impetus, qui nobis ipsis, quique aliis consulunt, vagari vetuit, illos quippe vehementiores addictius regens & sine ac modo eo carent.

14. Sed & historia sacra, præter id quod in præceptis consilist, affectum illum socialem non partim etiam eo excitat, quod nos docet ab iisdem primis parentibus ortos homines omnes, ita ut eo quoque sensu dici recte possit quod alio dixit Florentinus, cognationem inter nos à natura constitutam, cui consequens sit, hominem homini insidiari nefas esse. Inter homines quasi * Dii quidam sunt parentes, quibus proinde non infinitum sed sui generis obscurum debetur.

L. ut sim.
D. de just.
Or. jur.

2. Huma-
num.
Civile cu-
jusque
civitatis.

15. Deinde vero, cum juris naturæ sit stare pactis, (necessarius enim erat inter homines aliquis se obligandi modus, neque vero aliud modus naturalis singi potest,) ab hoc ipso fonte jura civilia fluxerunt. Nam qui se cœtui alicui aggregaverant, aut homini hominibusque subjecerant, hi aut expresse promiserant, aut ex negotiis natura tacite promisisse debebant intelligi; secuturos se id quod aut cœtus pars major aut hi quibus delata potestas erat constituerent.

16. Quod ergo dicitur non Carneadi tantum, sed & aliis,
* Utilitas justi prope mater & equi,

τὸν φῶν διαμερίσας ἀντὶ εἰσιν.
Cum naturam dico, Deum dico, ipse enim est natura opifex. Chrysippus ΙΙΙ. de Diis: ὁ πάγκοιν διόπειν τὸν δια-
χωτικὸν διάλογον ἀπὸ διάλογον πάγκοιν, ἢ τὸν ἐν τῷ Δίῳ πάγκοιν τὸν ἐν τῷ καίνῳ φύσεως. Εἰσὶ δὲ τοῦ πάγ-
κοιν τὸν τὸν διάλογον ἔχει, εἰ μέ-
ραι τοῦ πάγκοιν τοῦ διάλογον τοῦ πάγκοιν.
Νόμοτεſt inventi principium aliquid aut
ergo justitiae, quam ab Iove & commun-
i natura, indecum initium ducidebet,
ubi de bonis malisque differendum est.

A quo Jovis nomin. jus Latinis di-
gitum]. Nisi forte verius per abficiſſionem,
ut ex eo quod fuit oſſum fa-
ctum effos, ita ex eo quod fuerat jus-
sum factum jus, iufis, poſtea juris,
ut ex Papiniſſis Papirii, de quo vide
Ciceronem lib. IX, epift. 21.

14. Dii quidam sunt parentes] Θεοὶ ἑταῖροι, Hierocli ad aureum carmen
Dii terrestres : Philoni ad Decalo-
gum εὐφρενὲς Θεοὶ μετεκεῖσθαι ἐπορ-
νητον, οὐ τοῦ γνωτατεστέρου, conſpicere
Dii, qui ingenitum Deum imitauit uti-
tam danda: secunda post Deum fœ-
deratio Hieronymo epift. xci. Pa-
rentes Deorum simulacra Platonis de
legibus xi. Honos parentibus ut diis
debetur, pronuntiantur Aristotele
Nicomachœtorum ix, cap. ii.

16. Utilitas justi prope mater & equi] Ad quem locum Acrion, aut quisquis
est vetus Horatii interpres: repugnat
præceptis Stoicorum, ostendere vult ju-
stitiam non esse naturalem, sed natam ex
utilitate, contra hanc sententiam vide
quæ disputat Augustinus de Doctrina
Christianæ libro III, c. XIV.

18. Siena

si accurate loquamur, verum non est: nam naturalis juris mater est ipsa humana natura, quae nos, etiam si re nulla indigeremus, ad societatem muniam appetendam ferret: civilis vero juris mater est ipsa ex consensu obligatio, quae cum ex naturali jure vim suam habeat potest natura hujus quoque juris quasi proavia dici. Sed naturali juri utilitas accedit: voluit enim Natura Auctor nos singulos & infirmos esse, & multarum rerum ad vitam recte ducendam egentes, quo magis ad colendam societatem raperemur: Juri autem civili occasionem dedit utilitas: nam illa quam diximus consociatio, aut subiectio utilitatis alicuius causa coepit institui. Deinde & qui jura praescribunt aliis, in eo utilitatem aliquam spectare solent, aut debent.

17. Sed sicut cuiusque civitatis jura utilitatem suæ civitatis respiciunt, ita inter civitates aut omnes aut plerasque ex consensu jura quædam nasci potuerunt: & nata apparet, quæ utilitatem respicerent non cœtuum singulorum sed magnæ illius universitatis. Et hoc jus est quod gentium dicitur, quoties id nomen à jure naturali distinguimus. quam partem juris omisit Carneades, jus omne in naturale & civile singulorum populorum distribuens, cum tamen de eo jure quod inter populos versatur acturus, (subjectit enim orationem de bellis & bello partis) hujus juris mentionem facere omnino debuisset.

18. Male autem à Carneade stultitia nomine iustitia traducitur. Nam sicut ipso fatente stultus non est civis qui in civitate jus civile Objectio- sequitur, etiam si ob ejus juris reverentiam quædam sibi utilia omit- non R. iu- tate debeat; ita nec stultus est populus qui non tanti facit suas utili- tates, & propterea communia populorum jura negligat: par enim in utroque est ratio: nam * sicut civis qui jus civile perrumpit utili- tatis præsentis causa, id convellit quo ipsius posteritatisque suæ per- J. iustitia stultitia non est. petue utilitates continentur; sic & populus jura naturæ gentium que violans, suæ quoque tranquillitatis in posterum rescindit munimenta. Tum vero etiam si ex juris observatione nulla spectaretur utilitas, sapientie non stultitia esset eo ferri ad quod à natura nostra nos duci sentimus.

19. Qua-

18. Sicut ciuis qui jus civile perrumpit. Hac ipsa similitudine apposite utitur lib. ix. M. Antoninus: οὐ τις ἄντερ τοῦ πολέμου τοῦ διαδοχῆς, εἴτε πορευόμενος εἴτε ποιησάντος ἢ τὸ κοινωνικόν τέλος, ἀντὶ διατάξης πολέμου τοῦ πολέμου τοῦ διαδοχῆς εἴτε πορευόμενος εἴτε ποιησάντος τοῦ τελοῦ τοῦ πολέμου τοῦ πολέμου τοῦ διαδοχῆς. Quaecumque tua actio respectum non habebit fratre continuo fratre enim ad propositum com- munitatia, ea vitam diducit, nec unam esse patitur, sed ita que non minus est quam is qui in populo partem seorsim facit. Et libro xi: αὐτὸς τοῦ διαδοχῆς πορευόμενος, εἴτε ποιησάντος τοῦ τελοῦ τοῦ πολέμου τοῦ πολέμου τοῦ διαδοχῆς: Homo ab uno abscessus horum, non potest non εἰς ab universo genere abscessus haberi. Ni- mirum, ut eidem Antonino dictum est, quod examini expedit, idem ap. *

VIII PROLEGOMENA

19. Quare nec illud,

Iura inventa metu injusti fateare necesse est:

quod apud Platonem quidam ita explicat, metu accipientēs injurias repertas leges: ac vi quadam homines ad justitiam colendam adigit, universaliter verum est: id enim ad ea dumtaxat instituta a leges pertinet, quae ad faciliorē juris executionē reperta sunt; sicut multi per se infirmi, ne à validioribus opprimerentur, conspirarunt ad instituenda ac communib[us] viribus tuenda iudicia, ut quibus singuli pares non erant, his universi prævalerent. Et hoc de munī sensu commode accipi potest quod dicitur *jus esse id quod validiori placuit*; ut intelligamus sine suo externo carere *jus nisi vires ministras habeat*: sicut Solomon res confecit maximas, ut ipse prædicabat:

ius si bilio et ratiō dixit tuus quoque.

* *Vim jusque parilis copulans vinculi iugō.*

JUSTITIA
securitatem
affert con-
scientie.

Privatis,
populo, &
populi re-
tributio-
ne que conve-
nit.

20. Neque tamen quamvis à vi destitutum *jus omni caret effectu*, nam *justitia securitatem affert conscientiae, injurias tormenta alienatus*, quales in tyrannorum pectoribus describit Plato: *justitiam probat, injuriam damnat proborum consensus: quod vero maximum est, hæc Deum inimicum, illa faventem habet, qui iudicia sua ita post hanc vitam reservat ut saepe eorum vim etiam in hac vita repræsentet*; quod multis exemplis historiæ docent.

21. Quod vero multi quam à civibus exigunt *justitiam, eam in populo aut populi rectore insuper habeant, ejus erroris causa est*, primum quod in jure nihil spectant nisi utilitatem quæ ex jure oritur, quæ evidens est in civibus, qui singuli ad sui tutelam invalidi sunt: at magnæ civitates, cum omnia in se complecti videantur quæ ad vitam recte tuendam sunt necessaria, opus habere non videntur ea virtute quæ foras spectat & *Justitia appellatur*.

22. Sed, ut ne repeatam quod dixi, *jus non solius utilitatis causa comparatum*; nulla est tam valida civitas quæ non aliquando aliorum extra sè ope indigere possit, vel ad commercia, vel etiam ad arcendas multarum externarum gentium junctas in se vires; unde etiam à potentissimis populis & regibus federa appeti videamus, quorum vis omnis tollitur ab his qui *jus intra civitatis fines concludunt*. Verissimum illud, omnia incerta esse simul à jure recessum est.

23. Si nulla est *communitas quæ sine jure conservari possit*, * *quod memorabilis latronum exemplo probabat Aristoteles, certe & illa*

19. *Vim jusque parilis copulans vinculi iugō*] Ovidius:

Valit causa, causisque iuentibus armis.

23. *Quod memorabilis latronum ex-*

emplo probabat Aristoteles] Chrysostomus in caput iv ad Ephesios: μόνος οντας εἰρηνός εστιν, φέρε πότες είπε μοι, μάνιος ὁ τερτυς & λαγκανός πότερος Ἀριστοτελος, αὐτὸς δὲ πάντας εἰπει τραβενός εστιν.

PROLEGOMENA.

IX

* illa que genus humanum aut populos complures inter se colligat, jure indiget: quod ille vidit qui dixit foeda ne patriæ quidem causa facienda esse. * Graviter eos accusat Aristoteles, qui cum inter se neminem velint imperare nisi qui jus habeat, in exteris quid jus quid injustum sit nihil curant.

24. Is ipse quem nominavimus quomodo in partem alteram Regis Pa
Pompeus, quod Spartanus quidam rex dixerat, beatissimam esse
rempublicam cuius fines hasta & gladio terminarentur, correxit,
dicens eam vere beatam esse quae iustitiam pro finibus haberet:
quam ad rem alterius itidem Spartanus regis uti potuit auctoritate,
qui militari fortitudini iustitiam antepoluit, hoc argumento, quod
fortitudo iustitia quadam regi deberet: at si justi essent homines
omnes, fortitudine illa non indigerent. Ipsam fortitudinem Stoici
definiebant virtutem propugnantem pro aequitate. Themistius ora-
tione

μεροῦ, μη τὸς νόμου φυλάξσων τὸν
δικαῖον γαρ ἐπέστρεψεν τὸ δί-
καιον, διδροσεῖς ἀνακένεις τὸ πολέμους
κατέρχεται. At qui sit ergo, dicit ali-
quid, ut in pace σύρων λατροὺς? Quan-
dā vero? δις que? Nempe cum non ut
latrotes agant, nam si in dividendis re-
lata praecepta iustitia non servent, ne-
que partitionem ex aquo faciant, vide-
bas; & ipsi inter se bellis ac præliis im-
plicari. Plutarchus cum Pyrrhi reci-
tasset dictum, regnum se ei liberum
fuerum reliquere cui acerrimus
futurus esset gladiis, dicit hoc nihil
aliud esse quam quod in Phenissis
posuit Euripides.

ଓন্দৰা সিন্ধির মুক্তি দিলে

*Ut sanguinante dividant ferrum
domum.*

additque acclamationem egregiam: *et nos quoniam iste est rex magnus et tuus rex sororibus et ceteris.* Adeo infosciabiliter ferinumque est propositum plus suo habendi. Cicero epist xi. 16. omnia sunt incerta cum a deo discessum est. Polybius iv. 29. *quod natus idcirco non potest* *de regno dirigitur.* Quod ipsis inter se civilia iura attinet. plurimum virtute utentur. Quales vero sint ad dexteram alios. multa adferriri possunt ex pertinentiis breviter autem rem explicerit. qui dixerint ei has honestas videri que suaviae sunt. justaeque utilia.

Qui militari fortitudini iustitiam anteposuit. J. Agesilaus cum Persarum regem magnum audire appellari, quod modo, inquit, maior me est: nisi sit iustior? Est hoc agud Plutarchum.

*qui ut illa.
Qui militari fortitudini justitiam ass-
teposuit.] Agelaius cum Persarum re-
genposuit. Magum audiret appellari, quo-
modo, inquit, major me est: nisi sit
justior? Est hoc agud Plutarchum.*

X PROLEGOMENA.

tione ad Valentem facunde differit, reges, quales exigit sapientia regula, non unius sibi credita gentis habere rationem, sed totius humani generis; & esse, ut ipse loquitur, non φιλορωματίδος tantum, aut φιλοφανείας, * sed φιλοθεάτης. * Minois invisum apud posteros nomen non aliud fecit quam quod æquitatem imperii sui finibus terminaret.

Bellum- 25. Tantum vero abest ut admittendum sit quod quidam fingunt,
que; inde in bello omnia jura cessare, ut nec suscipi bellum debeat nisi ad ju-
Belli iura. ris consecutionem, nec susceptum geri nisi intra juris ac fidei mo-
dum. Bene Demosthenes bellum esse in eos dixit qui iudiciis coercent
nequeant, iudicia enim vigent adversus eos qui invalidiores se sen-
tiant: in eos qui pares se faciunt aut putant, bella sumuntur; sed
nimisimum, ut recta sint, non minori religione exercenda quam ju-
dicia exerceri solent.

26. Sileant ergo leges inter arma, sed civiles illæ & judicariae & pacis propriæ, non aliæ perpetuæ & omnibus temporibus accommodatae. Optime enim dictum est à Diothe Prusseensi, inter hostes scripsa quidem jura, id est civilia, non valere, at * valere non scripta, id est ea quæ natura dicitur aut gentium consensus constituit. Docet hoc vetus illa Romanorum formula: *eas res puro pioque duello querendas censeo.* Idem veteres Romani, ut Varro notabat, bella tarde & nulla licentia suscipiebant, quod bellum nullum nisi plium putabant geri oportere. Camillus iuste non minus quam fortiter bella gerenda dicebat: *Africanus, populum Romanum & suscipere iuste bella & finire:* Apud alium legas, *Sunt & belli sicut & pacis jura.* Alius Fabricium miratur ingentem virum, & quod difficillimum est in bello innocentem, & qui aliquid esse credere & in hostem nescias.

Sed φιλανθρωπος] Optime M. Antoninus : πάλις καὶ πατέρις ὁ φίλος Αὐτοκράτορας καὶ Πόλεων , ὃς ἡ θεία γενέση τὸ
κύριον οὐ . εἰσις οὐ patria mibi ut
Antonino Roma , ut homini mundus .
Porphyrius de non esu animalium
III : ὁ λόγος ἀρχῆς τοῦ καὶ τοῦ πο-
λέμου τηρεῖ τὸ μέλλοντες , καὶ ἔτι μάλι-
στος τοῦ ζεύς καὶ τοῦ πάτερος εἰδογε-
νήσεται , οὐ πᾶς αἰσχρόν τον καὶ
αυτὸς παῖς σκέψεις λαζανεῖται , οὐ
τότος ἡ γῆ δεῖται τοι : Qui ratione du-
citur , innocentiam in cives ferunt , mo-
νοὶ in peregrinos οὐ homines quosvis ,
quanto ratione præstans , canta diuinior .
Minois] de quo versus est veteris
poëta :

27. Quan-
do Mire.
Insula cumda iugo Mineis pressa
gembat.
vide hac re Cyriillum aduersus Ju-
lianum libro vi.

27. *Fus.*

PROLEGOMENA

xi

27. Quantam vim habeat in bellis * justitiae conscientia passim ostendunt historiarum scriptores, qui victoriam sepe huic cause praecepit ascribunt: Inde proverbia illa, frangi & attolli vires in militate à causa: raro eum sospitem redire qui injusta arma sumserit: Inflata
se conscientia, que
victoria. bona causa spem adesset comitem; & alia in cum sensum. Nec movere quenquam debent prosperi successus iniquarum moliionum. Satis enim est quod causa aequitas suam quandam eamque magnam habet vim ad agendum, quanquam ea vis, ut in rebus humanis accidit, sepe aliarum causarum oppositus ab effectu impeditur. Etiam ad amicitias conciliandas, quibus ut singuli ita & populi ad multas res opus habent, militum valet opinio de bello non temere nec injuste suscepto, pieque gesto. Nemo enim iis se facile adjungit quibus jus, fas, fidem vilia putat.
28. Ego cum ob eas quas jam dixi rationes compertissimum habeo

III.
*Causa An-
tori operis
scribendi.*

- 27. Justitia et conscientia]** Bene apud Appianum Pompejus: Τριτην ἐχει τοῖς τε θεοῖς καὶ αὐτῷ τῷ λόγῳ μόνον πάλιν καὶ διδασκοῦσι φίλον πάλιν ὅτε πολεμίσει πολεμέας. considero operis diis & causa belli honeste jusque suscepit studio ad tuendum patria statum. Caius apud eundem: περὶ τῆς εἰπούσης τοῖς πολέμους εἴσι τοις πολεμούσοις. In bellis spes optimae est, causa jure. Iosephus xv Antiquae historia: πολέμου δὲ πολεμούσοις, μετ' οὐειν τὸ Θεός. Abs quo flat jus, ab eo Deus. multa sunt apud Procopium in hac sententiam: ut in oratione Belisarii in iterante in Africam, ubi hoc inter cetera: τὸ διδέουν τὸν αὐτούν μονοῦν πολεμούσοις, Victoriam fortitudi daturā non est nisi justitiam habeat coniunctum: & in altera oratione ante prælium non longe à Carthagin: & in Longobardorum sermone ad Herilos, ubi hæc, sed correcita à nobis: πολεμούσοις & θεού σπειρόμενοι καὶ βεβήσασι τὸ τοποθεσται in iugis στοὺς τὴν διθεότον πολέμους αὐτούς εἰσάθησαν, αὐτοὺς τοις τοῖς πολέμους αὐτούς εἰσάθησαν, οὐκοτέλεστο πολεμῶσαι & μάχεσθαι τὸ πόρος. Testamus Deum, cuius potentia vel minima particula omnem humanam vim aequiparat; is, ut credibile est, belli causa intrens, dabit debitum utriusque

29. Omnia

27. Quan-

tus Minis prissa
lum aduersus Ju-

cipa] Ideo Al-
atus plusne libris
dixit, ex libris
iura didicisse.
* πολεμησει
τοις πολεμούσοις,
καὶ βεβήσασι τὸ
τοποθεσται
in iugis στοὺς τὴν
διθεότον πολέμους
αὐτούς εἰσάθησαν,
αὐτοὺς τοις τοῖς
πολέμους αὐτούς εἰσάθησαν,
οὐκοτέλεστο
πολεμῶσαι & μάχεσθαι τὸ πόρος.
Testamus Deum,
cuius potentia vel mini-
ma particula omnem humanam vim aequi-
parat; is, ut credibile est, belli
causa intrens, dabit debitum utriusque

27. Jus

XII PROLEGOMENA.

*Bellandi
Licitiam
modorandi.*

haberent, esse aliquod inter populos jus commune quod & ad bella & in bellis valereret, cui de eo instituerem scriptio[n]em causas habuit multas ac graves. Videbam per Christianum orbem vel barbaris gentibus pudendam bellandi licentiam: levibus aut nullis de causis ad armis procurri, quibus semel sumtis nullam jam divini, nullam humani juris reverentiam, plane quasi uno edicto ad omnia sclera emissu furore.

29. Cujus immanitatis conspectu multi homines minime mali eo venerunt, ut Christiano, cuius disciplina in omnibus hominibus diligendis praecepit consistit, * omnia arma interdicerent: ad quos accedere interdum videntur & Joannes Ferus & Erasmus nostras, viri pacis & ecclesiasticae & civiliq[ue] amantissimi, sed eo, ut arbitrator, confilio, quo solemus, que in unam partem exierunt in alteram reflectere ut in verum modum redeant. Verum hic ipsum nimium contradicendi conatus saepe adeo non proficit, ut obsit etiam, quia comprehensum facile quod in his nimium est, etiam aliis dictis intra verum statibus auctoritatem detrahit. Medicina ergo utrisque adhibenda fuit, tum ne nihil, tum ne omnia crederentur licere.

*Juris pru-
dentiam
pacandi
studium,
exemplo
methodi.*

30. Simil & jurisprudentiam, quam antehac in munib[us] publicis quanta potui integritate exercui, nunc quod mihi indigne est patria tot meis laboribus ornata ejecto restabat, privat[us] diligentiae studio adjuvare volui. Artis formam ei imponere mulki antehac definierunt: perfecit nemo: neque vero fieri potest, nisi, quod non satis curatum est hactenus, ea quae ex constituto veniunt a naturalibus recte separantur. nam naturalia, cum semper eadem sint, facile possunt in artem colligi: illa autem quae ex constituto veniunt, cum & mutentur saepe, & alibi alia sint, extra artem posita sunt, ut aliae rerum singularium perceptiones.

31. Quod si qui verae iustitiae sacerdotes naturalis & perpetuae jurisprudentiae partes tractandas susciperent, semotis iis que ex voluntate libera orium habent, alias quidem de legibus, alias de tributis, alias de judicium officio, alias de voluntatum conjectura, alias de factorum facienda fide, posset deinde ex omnibus partibus collectis corpus confici.

32. Nos certe quam viam ineundam censeremus re ipsa potius quam verbis ostendimus in hoc opere, quod partem jurisprudentiae longe nobilissimam continet.

33. Primo enim libro prefati de juris origine generalem examinavimus questionem, sine bellum aliquod iustum: deinde ad noscenda publici privatique belli discrimina explicandam ha-
biimus

34. *Omnis arma interdicerent] Ter-
tullianus de Resurrectione carnis: | Gladius bene de bello cruentus & natio-*

homicida.

37. Wil.

PROLEGOMENA.

xiiii

quod & ad bella
em causas habui
em vel barbaris
it nullis de causis
divini, nullam
d omnia sceleris
minime mali co
bus hominibus
erent: ad quos
assimilis nostras,
ed eo, ut arbit
m exierunt in
um hic ipse n
it, ut obis c
est, etiam aliis
Medicina ergo
ia crederentur

muneribus pu
i indigne è pa
atæ diligenter
i antebac de
si, quod non
int à naturali
lem sint, fa
uto veniunt,
posita sunt,

perpetuae ja
que ex vo
, alius de tri
conjectura,
ibus partibus

re ipsa potius
c prudentiae

eralem exa
m: deinde
candam ha
buimus

enue & nesci
us

37. Wilh.

buimus vim ipsam summi imperii, qui eam populi, qui reges soli
dam, qui ex parte, qui cum alienandi jure, qui aliter habeant:
deinde & de subditorum in superiores officio dicendum fuit.

34. Liber secundus cum omnes causas ex quibus bellum oriit *Lib. 14.*
potest exponendis sumserit, quæ res communes sint, quæ propriæ,
quod ius personis in personas, quæ ex dominio nascatur obligatio,
quæ successionum regiarum norma, quod ius veniat ex pacto aut
contractu, quæ foederum, que jurisjurandi tum privati tum pu
blici vis atque interpretatio, quid ex damno dato debeatur, quæ
legatorum sanctimonia, quale ius humandi mortuos, quæ pœna
rum natura, late exsequitur.

35. Tertius liber priorum subjectam sibi habens materiam id *Lib. 112.*
quod in bello licet, cum id quod impune sit aut etiam apud populos
exteros pro iure defenditur ab eo quod vitio caret distinxisset, de
scendit ad pacis genera & omnes bellicas conventiones.

36. Eo autem majus visum est pretium opera, quod ut dixi to
tum hoc argumentum tractavit nemo, & qui tractarunt partes, ita
tractarunt ut multum reliquerint alienæ industriae. Veterum Philo
sophorum nihil exstat hujus generis, neque Græcorum, quos inter
Aristoteles librum fecerat cui nomen *δικαιωσία πολέμων*, neque
corum qui Christianismo recenti nomen dederunt, quod valde
optandum fuerat: etiam Romanorum veterum libri de jure fe
ciali nihil ad nos sui præter nomen transmiserunt. Hi qui sum
mas fecerunt casuum quos vocant conscientiae, ut de aliis rebus,
ira &c de bello, de promissis, de juramento, de repressaliis capita
fecerunt.

37. Vidi & speciales libros de belli iure partim à Theologis scri
ptos, ut à Francisco Victoria, Henrico Gorichemo, * Wilhelmo
Matthæi; partim à doctoribus juris, ut Joanne Lupo, Francisco
Ario, Joanne de Lignano, Martino Laudensi: sed hi omnes de
uberrimo arguimento paucissima dixerunt, & ita plerique, ut sine
ordine quæ naturalis sunt juris, quæ divini, quæ gentium, quæ ci
viles, quæ ex canonibus veniunt permiscerent atque confunderent.

38. Quod his omnibus maxime defuit, historiarum lucem, sup
plere aggressi sunt eruditissimus Faber in Seonestrium capitibus non
nullis, sed pro instituti sui modo & testimonii tantum allatis,
diffusus; & ut ad definitiones aliquas exemplorum congeriem re
ferrent, Balthazar Ayala, & plus eo Albericus Gentilis: cuius di
ligentia sicut alios adjuvari posse scio & me adjutum profiteor; ita
quid in docendi genere, quid in ordine, quid in distinguendis que
stionibus, jurisque diversi generibus desiderari in eo possit, lecto
ribus

37. *Wilhelmo Matthæi*] Adde his Johanneum de Carthagena editum Ro
ma anno c. 10. Id CIX.

** 5

39. Ru

V.
Scriptoria
rum veterum
Necessaria
tas.

Scriptorum
veterum
hac in re
inopia.

Recentia
rum defi
ctus.

ribus judicium relinquō. Illud tantum dicam, solere eum sepe in controversiis definendis sequi aut exempla pauca non semper probanda, aut etiam auctoritatem novorum Jurisconsultorum in Responsis, quorum non pauca ad gratiam consulentium non ad aequi bonique naturam sunt composita. Causas unde bellum justum aut injustum dicitur Ayala non attigit: Gentilis summa quadam genera quo ipsi visum est modo delineavit; multis vero & nobilium & frequentium controversiarum locos ne attigit quidem.

VI.

2. Cura
Auctoris,
1. Jura
probandi
Naturalis.

39. Nos ne quid tale indicium abiret operam dedimus, indicatis etiam dijudicationum fontibus, unde facile esset etiam si quid omisum à nobis esset definire. Superest ut quibus ego auxiliis & qua cura hanc rem aggrēsus sim breviter exponam. Primum mili cura hac fuit, ut eorum quae ad ius nature pertinent probationes referrent ad notiones quadam tam certas ut eas nemo negare possit, nisi sibi vim inferat. Principia enim ejus juris, si modo animus recte advertas, per se patent atque evidētia sunt, ferme ad modum eorum quae sensibus externis percipimus; qui & ipsi bene conformatis sentiendi instrumentis, & si cetera necessaria adsint, non fallunt. Ideo in Phoenissis Euripides sic loquentem facit Polynicen, cuius aperte justam vult suisse causam:

Hec sum profanus, mater, haud ambagibus

Implicata; sed quae regulis aequi & boni

*Suffulta * rudibus pariter & doctis parent.*

Statimque addit' chori (confitatis autem ex foeminiis iisque barbaris,) iudicium, dicta approbant.

Gentium.
2 Disci-
minaudi-
strangue,
C

40. Uſus ſum etiam ad iuris hujus probationem * testimonii Philofophorum, Historiorum, Poëtarum, poſtremo & Oratorum: non quod illis indiſcretē credendum sit; ſolent enim ſectæ, argumento, cauſe fervire: ſed quod ubi multi diversis temporibus ac locis idem pro certo affirmant, id ad cauſam universalem reſerri debeat: quæ in noſtris quæſtionibus alia eſſe non potest quam aut recta illatio ex naturæ principiis procedens, aut communis aliquis conſensus. illa ius nature indicat, hic ius gentium: quorum diſcriben non quidem ex iſpīs testimonīis, (paſſim enim ſcriptores voceſ ſuriſ naturæ & gentium permifſent) ſed ex materiæ qualitate

39. *Rudibus pariter & doctis parent]* Idem Euripides Andromacham Hermione dicenti:

ε βαρεδους νοιουσιν οινηδη πο-
την.

Non barbarorum more in urbe
bac vivitur.
respondentem facit.

Ερκετοι διχεγγε καιδεις αι-
χούλια εγ.

Quæ turpis illis, hic quoque heu-
culpa vacat.

40. *Testimonii Philofophorum]* Quidni, cum Alexander Severus Ciceronis de republica & officiis librios perpetuo lectoritarit?

PROLEGOMENA.

xv

estate intelligendum est. Quod enim ex certis principiis certa argumentatione deduci non potest, & tamen ubique observatum appareat, sequitur ut ex voluntate libera ortum habeat.

41. Itaque haec duo non minus inter se quam à jure civili discernere semper unice laboravi: imo & in gentium iure discrevi id quod vere & ex omni parte ius est; & id quod duntaxat effectum quendam externum ad instar illius primitivi juris parit; nempe ne vi resistere liceat, aut etiam ut ubique vi publica, utilitatis aliquius causa vel ut incommoda gravia vitentur, defendi debeat: quæ observatio quam sit necessaria ad res multas, in ipso operis contextu apparet. Non minus sollicite separavimus ea quæ juris sunt stricte ac proprie dicti; underestimationis obligatio oritur, & ea quæ juris esse dicuntur, quia aliter agere cum alio aliquo rectæ rationis dictato pugnat: de qua juris diversitate aliquid jam & supra *lascicripta* diximus.

42. Inter Philosophos merito principem obtinet locum Aristoteles, sive tractandi ordinem, sive distinguendi acumen, sive rationum pondera consideres. Utinam tantum principatus ille ab aliquo hinc facultis non in tyrannidem abiisset, ita ut veritas, cui Aristoteles fidem navavit operam, nulla jam re magis opprimatur quam Aristotelis nomine. Ego & hic & alibi veterum Christianorum sequor libertatem, qui in nullius Philosophorum sectam juraverant, non quod eis alienarentur qui nihil percipi posse dicebant, quo nihil est stultius; sed quod nullam esse sectam putarunt quæ omne verum vidisset, & nullam quæ non aliquid ex vero. Itaque * veritatem sparsam per singulos per sectasque diffusam in corpus colligere, id vero existimabant nihil esse aliud quam vere Christianam tradere disciplinam.

43. Inter cetera, ut hoc obiter à nostro instituto non alienum *Reprobendicam, sic,*

42. *Veritatem sparsam per singulos*] Verba sunt Laetantii Institutionum vi. cap. 9. Justinus Apologerico prior: *καὶ ἐν ἀνόρθῳ ἐστὶ τὸ Πλατωνικὸν σόλεγμα τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐστὶ τοῦ οὐρανοῦ διάτοπον. οὐτοίς εἰδέναι Στοιχεῖαν τοῦ καὶ μονήματος καὶ σύγχρονον θεοῦ τῷ δόρῳ μέσος τοῦ απορεγμένου λόγου τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τοῦ φύσεως τοῦ.* Non quod plenariamente sint Platonis dogmata à Christi dogmatibus, sed quod nec plane converuant, ut nec aliorum dogmata, pnti Stoicorum, poëtarum, & historiarum scriptorum. Eorum enim quisque ab institutione id quod si consentaneum est, ex

parte vident eatenus recte dixit. Tertulliano, Seneca sepe noster. sed, ut idem nos monet; nulli hominum universitas spiritualium documentorum competit, nisi in Christum. Augustinus epistola ccii: *Mores illius Cicerone philosophique alii commendant, in ecclesiis tota orbe crescentibus docentur atque dissentunt. Vide si vacat haec super re eundem Augustinum de Platonis, quos paucis mutatis ait Christianos esse epistola lvi. & de vera religione capite iii, c. 9. & confessionum libro vii, c. 9. & libro viii, c. 17.*

63. Ed

etiam, non sine causa videntur mihi ab Aristotele discedere & Platonici nonnulli * & Christiani veteres, in eo quod ille naturam ipsam virtutis in mediocritate affectuum actionumque posuerit: quod semel positum eō ipsum abduxit ut & virtutes diversas, puta liberalitatem & parsimoniam, in unam compingeret, & veritatem daret opposita minime ex aequo respondentia, jactantiam & dissimulationem; & quibusdam rebus viii nomē imponeret, quae aut non existunt, aut vitia per se non sunt, ut contemptum voluptatis & honorum, & ira aduersus homines vacuitatem.

*Fixus non
omnis vi-
tium habet
in excessu.*

*Virtus non
unni ci-
tatem habet
in excessu.*

44. Non recte autem universaliter positum hoc fundamentum vel ex justitia appareat, cui oppositum nimium & parum; cum in affectibus & sequentibus eos actionibus invenire non posset, in rebus ipsis circa quas justitia versatur utrumque quæsivit: quod ipsam primum est defilie de generis in genus alterum, quod in aliis merito culpat: deinde minus suo accipere, potest quidem ad ventitum habere viuum, ex eo quod quis pro rerum circumstantiis sibi ac suis debeat; at certe cum justitia pugnare non potest, quæ tota in alieni abstinentia posita est. Cui hallucina-
tione similis illa est, quod adulterium ex libidine, eadem ex ira proprie ad injustitiam pertinere non vult; cum tamen injustitia non aliam naturam habeat, quam alieni usurpationem; nec referat, ex avaritia illa an ex libidine, an ex ira, an ex imprudente misericordia proveniat, an ex cupiditate excellendi, unde maxi-
mæ injuria nasci solent. Nam qualicunque incitamenta conte-
manere hac tantum de causa, ne societas humana violetur, hoc vero justitiae proprium est.

47. Ut redeam unde veneram, verum quidem est virtutibus nonnullis accidere ut affectus moderentur, sed hoc non ideo quod id sit virtuti omni proprium atque perpetuum, sed quia recta ratio, quam virtus ubique sequitur, * in quibusdam modum sequendum dictat, in quibusdam ad summa incitat: nam Deum nimium colere

43. *Et Christiani ceteri*] Late hoc
perlequit Laelius libro v. In-
stitutionum, capitibus xv, xvi, xvii.
Cassiodorus: non affitilis misericordia, sed
secundum eos novitas ntile vel noxiuus.
45. In quibusdam modum sequendum
dictus, in quibusdam ad famam inci-
tas] Agathias libro v, in oratione
Bellarrii, et p. 7. *Ἄγαθος κατηχοτονο-*
τοῦ μὴ θεοῦ τοῦ πορφύρου εἰχει-
ναι ἀρχηγὸν τοῦ αἰετῶν καὶ πατέρων
ποτίστων συντάξις καὶ διάδεκτόν οὐς
τὸν ἀγέταν καὶ τὸν πατέρα τοῦ ποτί-
στοῦ ἐκβιβλώσας, τούτος εἰς διά ποτίστων
τοῦ εἰκόνος τοῦ εἰχούσας τὸ σημα-
τόν τοῦ ποτίστου. τὸ μὴ φρεσι-
ελον ἀνατομητικόν, τὸ ἡ τάπεικαν φύ-
κτον καὶ σόδερον. Ex animis mortibus
ille omnino simpliciterque arripiendi in
quibus id quod officio curvantur elizique
dignum est, prius repperitus atque prece-
rum. At quibus accidit, ut ex malis
vergent atque declinet, his non omni-
modum intendamus, sed quatenus conducunt.
Prudentia, honestus et invenit et incor-
ruptum, quod nemonegazarit. In ira quod
adsumus, laudabile; quod modum exacer-
bit, peccandum ac dannosum adferens.

φέρον. τὸ μὲν ἔν φρεσὶν ἀμπελός ἀγα-
δὸν καὶ ἀνθετού ἀτατος εἶναι ση-
στηρίῳ ἐν. τὸ δὲ οὐρανῷ πόλι μαρτυ-
ρεον εὑρεῖται, τὸ δὲ τετράγωνον φύ-
νεται καὶ λεύκωφος. Ex animis mortibus
illi omnino simpliciterque arripiendi in
quibus id quod officio convenit eligique
dignari est, pauca reperiunt atque spacio-
rum. At quibus accidit, ut εἰν ματι,
vergent atque declinant, bis non omni-
modum intendant, sed quatenus conculcent.
Prudentia, bonum est merum & incorru-
ption, quod nemingeraverit. In ira id quod
actiosum, laudabile; quod modum exce-
dit, vitandum ac dannos adferens.

non possumus: superstitione enim non eo peccat quod Deum nimium colat, sed quod perverse: neque æterna bona nimium possuumus appetere, neque æterna mala nimium formidare: neque peccata nimium odisse. Vere igitur à Gellio dictum, esse quædam quorum amplitudines nullis finibus cohibentur, & quæ quanto majora auctioraque sint, etiam tanto laudatoria sint. Lactantius, cum multum de affectibus disseruerit, Non in his moderandis, inquit, sapientia ratio versatur, sed in causis eorum; quoniam extrinsecus comoventur: nec ipsis potissimum frenos imponi oportuit, quoniam exigui possunt in maximo crimen, & maximè possunt esse sine crimine. Nobis propositum est Aristotelem magni facere, sed cum ea libertate quam ipse sibi in suos magistros veri studio indulxit.

Lib. 4. c. 2.

46. Historiae duplēcēm habent usum qui nostri sit argumenti: nam & exempla suppeditant & judicia. Exempla quo meliorum sunt temporum ac populorum eo plus habent auctoritatis: ideo Græca & Romana vetera ceteris praetulimus. Nec spēnenda iudicia, præsertim consentientia: jus enim naturæ, ut diximus, aliquomodo inde probatur: jus vero gentium non est ut aliter probetur.

Historiae.

47. Poëtarum & Oratorum sententiae non tantum habent pondus: & nos sepe iis uitiniū non tam ut inde adstruamus fidem, quam ut his quæ dicere voluimus ab ipsorum dictis aliquid ornamenti accedat.

Poëtae.

Oratores.

48. Librorum quos à Deo afflati homines aut scripserunt aut probarunt auctoritate sepe utor, cum discrimine antiquæ & novæ legis. Antiquam legem sunt qui urgent pro ipso iure naturæ: haud dubie mendose, multa enim ejus veniunt ex Dei voluntate libera, que tamen cum vero iure naturæ nunquam pugnat: & eatenus argumentum inde recte ducitur, dummodo distinguamus accurate jus Dei quod Deus per homines interdum exsequitur, & jus hominum inter se. Vitavimus ergo quantum potuimus & hunc errorem, & alterum ei contrarium qui post novi foederis tempora nullum antiqui foederis usum esse putat. Nos contra censemus, tum ob id quod jam diximus, tum quia novi foederis ea est natura, ut quæ ad virtutes morum pertinencia præcipiuntur in veteri foedere, eadem & ipsum aut majora præcipiat: & hunc in modum uostestimonij antiqui foederis videmus antiquos Christianorum scriptores.

I. Libri

Sacri.

I. Testam.

Vetus.

49. Ad percipiendam autem librorum ad antiquum foedus pertinentium sententianā, non parum conferre nobis possunt * Hebrei scriptores, ii maxime qui & sermones, & mores patrios habuerunt percognita.

Hebrei
scriptores.

50. No-

49. Hebrei scriptores] ita sensit Cassianus Institutione divinarum Scripturarum.

XVIII PROLEGOMENA.

2. *Tribam.* 50. Novo scedere in hoc utor, ut doceam, quod non aliunde disci-
porest, quid Christianis licet: quod ipsum tamen, contra quam plu-
rique faciunt, à jure naturæ distinxerit: pro certo habens in illa sanctissima
lege majorem nobis sanctimoniam precipi, quam solum per
se ius naturæ exigat. Neque tamen omisi notare, si qua sunt quæ
nobis comendantur magis quam præcipiuntur, ut à præceptis de-
clinare sciamus nefas & poenæ obnoxium, ad summam quæque con-
tendere generosi esse consiliis, & sua non carituti mercede.
3. *Synodo-
rum cano-
nes.* 51. Synodici canones qui recti sunt, collectiones sunt ex gene-
ralibus legis divinae pronuntiationis, ad ea quæ occurunt aperte. hi
quoque aut monstrant quod divina lex præcipit, aut ad id quod
Deus suadet hortantur. Et hoc vera Ecclesiæ Christianæ est officium,
ea quæ sibi à Deo tradita sunt tradere & eo quo tradita
sunt modo. Sed & mores apud Christianos illos veteres, & qui
tanti nominis mensuram implebant, recepti, aut laudati, merito
pro canonibus valent. Secunda post hos auctoritas est eorum qui
suis quique temporibus pietatis & doctrina fama inter Christianos
floruerunt, neque gravis cuiusquam erroris notati sunt, nam
& hi quæ dicunt magna cum asseveratione, & quasi comperta,
momentum non exiguum habere debent, ad interpretanda quæ
obscura videntur in sacris literis, eoque majus quo & plurimum ap-
paret consensus, & proprius acceditur ad primæ puritatis tempora,
cum nec dominatus adhuc nec coitio ulla primitivam veritatem a-
dulterare potuit.
4. *Christia-
norum pri-
morum u-
sus, mores.* 52. Qui his successerunt Scholastici quantum ingenio valeant sa-
pe ostendunt: sed in infelicia & artium bonarum ignara secula inci-
derunt: quominus mirum si inter multa laudanda, aliqua & con-
donanda sunt. Tamen ubi in re morum consentiunt, vix est ut er-
rent: quippe perspicaces admodum ad ea videnda quæ in aliorum
dictis reprehendi possunt: in quo ipso tamen diversa tuendi studio
laudabile præbent modestiae exemplum, rationibus inter se certan-
tes, non, qui mos nuper adeo literas inquinare coepit, convitiis,
turpi scotti impotentis animi.
5. *Patrum
scripta
& confen-
sia.* 53. Juris Romani scientiam profitantur tria sunt genera. Pri-
mum eorum est quorumi opera in Pandectæ, Codicibus Theo-
dosiano & Justinianeo, & in Novellis constitutionibus apparent.
Secundum eos habet qui Irnerio successerunt, Accursium, Barto-
lum, & tot alia nomina, quos penes diu fori regnum fuit. Ter-
tium eos complectitur, qui humaniores literas cum legum studio
conjunxerunt. Primit multum defero: nam & rationes sape opti-
mias suppeditant, ad demonstrandum id, quod juris est naturæ: &
eidem juri neque minus gentium juri testimonium sape præbent, sic
tamen ut ipsi non minus quam alii nomina hæc sape miscent, imo
& jugentium sape vocent, id quod quorundam duntaxat populo-
rum est, nec tanquam ex condicto, sed quod alii aliorum imitatione,
- aut
- III. *Jure-
confusio.*
8. *Antiqui.*

aut fortuito receperunt. Sed & quæ vere juris sunt gentium sæpe tractant promiscue & indiscretæ cum his quæ juris sunt Romani, ut ex titulo de Captivis & postliminio apparet. Hæc ergo ut discerrentur, laboravimus.

54. Secunda classis juris divini & historiæ veteris incuriosa, ^{o-} 2. ^{Mediæ.}
munes regum populorumque controversias definire voluit ex legibus Romanis, assumitis interdum canonibus. Sed his quoque temporum suorum infelicitas impedimento sæpe fuit, quo minus recte leges illas intelligerent, satis sollicites alioqui ad indagandam æqui bonique naturam: quo factum, ut sæpe optimi sint condendi juris auctores, etiam tunc cum conditi juris mali sunt interpretes. Audiendo vero tum maxime, cum tali consuetudini quæ nostrorum temporum jus gentium facit testimonium perhibent.

55. Tertiī ordinis magistri, qui Romani juris finibus se inclūdunt, & in ius illud commune aut nunquam aut non nisi leviter exceptiantur, vix ullum habent usum qui nostri sit argumenti: Scholasticam subtilitatem cum legum & canonum cognitione conjanxerunt, ita ut à controversiis etiam populorum ac regum non abstinerent Hispani duo Coyarruyas & Vasquius: hic magna libertate, ^{Hispani.} modestius alter, nec sine exacto quadam judicio. Historiæ magis eidem legum studio inferere aggressi sunt Galli: quos inter magnum ^{Galli.} obtinent nomen Bodinus & Hottomanus, ille perpetuo opere, hic sparsis quæstionibus, quorum & pronuntiata & rationes sæpe nobis inquirendi veri suppeditabunt materiam.

56. In toto opere tria maxime mihi proposui, ut definiendi rationes redderem quam maxime evidentes, & ut quæ erant tractanda, ordine certo disponerem, & ut quæ eadem inter se videri poterant nec erant, perspicie distinguerem.

57. Temperavi me ab his quæ alterius sunt tractationis, ut quæ docent quid ex usu sit facere: quia ista suam artem specialem politicam, quam recte ita solam tractat Aristoteles ut alieni nihil admisceat, contra quam fecit Bodinus, apud quem hæc ars cum juris nostri arte confunditur. Nonnullis tamen locis ejus quod utile est feci mentionem, sed obiter, & ut id ipsum à justi quæstione apertius distinguerem.

58. Injuriam mihi faciet si quis me ad illas nostri seculi controversias, aut naras, aut que nascituræ prævideri possint, respexisse arbitratur. Vere enim profiteor, sicut Mathematici figuræ à corporibus semotæ considerant, ita me in jure tractando ab omni singulare factò abduxisse animum.

59. Dicendi genus quod attinet, nolui ad rerum tractandarum ^{Dicend' gen.} multitudinem adjungendo verborum copiam fastidium parere lectori, cuius utilitatibus consulebam. Itaque fecutus sum quantum potui concisum & docenti conveniens loquendi genus: ut tanquam in uno conspectu habeant qui negotia publica tractant, & quæ

VII.
*Institutiones
ordinis in
universitate
confitimus
& ratio
explicamus.*

quæ incidere solent controversiarum genera, & principia unde dia-
dicari possunt: quibus cognitis facile erit ad rem subjectam accom-
modare orationem & quantum lubet extenderi.

*Scriptorum veterum ipsa verba adduxi interdum, ubi itala
erant, ut aut cum auctoritate, aut cum venustate singulari dicta vi-
derentur: quod & in Gracis feci non unquam, sed maxime ubi
aut brevis erat sententia, aut cuius gratiam sperare non audebam
Latino sermone me posse assequi: quem tamen ubique adjunxi in
eorum communodium qui Graeca non didicerunt.*

*Liber. as
judicile-
ctorire-
bida.*

61. Quam vero ego in aliorum sententiis ac scriptis dijudicandis mihi sumsi libertatem, eandem sibi in me sumant; omnes eos oro atque obtestor quorum in manus ista venient. Non illi promptius me monebunt errantem, quam ego monentes sequar. Et jam nunc adeo, si quid hic pietati, si quid bonis moribus, si quid sacris literis, si quid Ecclesiae Christianae consenfui, si quid ulli veritati dis-
sentaneum à me dictum est, id nec dissumi esto.

